„ἐςὶν, ὃ πάντες ἔχειν ἐπικομπάζεσι, ϗ ὅπερ „ἐν τέτῳ μόνῳ κεῖται, ὅτι τὴν μὲν ἑαυτοῖς „ἐνῦσαν ὄρεξιν ἐκ συνειδήσεως σφίσι συνίσασι, „τὰς δὲ αἰτίας ὑφ᾽ ὧν διορίζονται, ἀγνοῦσι.„ Σπινόζ: ἐν ἐπιςολ. Σελ. 584 — 585.

§ 143. Τοιάνδε δήπε μηδαμῶς εἶναι τὴν ἐν ἀνθρώποις ἐλευθερίαν, ἡ καθ᾽ ἡμέραν ἐνδιδάσκει πεῖρα. Ταύτης γὰρ συγχωρηθείσης, ϗ τὰ κατὰ τῆς τῶν συλλογισμῶν διανοήσεως φρεῦδα, ὡς ἀπὸ τε ἔξωθεν ἐπενεργῦντος ἀνηρτημένης τῆς πράξεως, ϗ ὑπὸ τέτε αὐτε τῆς βελήσεως ἀγομένης τε καὶ φερομένης, ὥς πε δῆλον ἐξ αὐτε τε κατὰ τον λίθον προχειρισθέντος παραδείγματος· βέλεται μὲν γὰρ ἐπεὶ κινεῖται, ε κινεῖται δὲ διότι βέλεται. Καὶ τετ᾽ ἂν ἀεὶ χώραν ἔχοι, εἰ φυσικόντι εἶναι τεθείη τὸ αἴτιον τὸ διακάμπτον τὴν θέλησιν.

§ 144. Ταῖς γε μὴν κατὰ ἄνθρωπον πράξεσι, ταῖς ἐλευθέραις καλεμέναις τὸν νεν προσέχοντες, αὐτῷ τῷ τῆς βελήσεως διορισμῷ, ἀποδοτέας αὐτὰς εἶναι σαφῶς συνίεμεν, τόν τε διορισμὸν τετον, μηδεμίαν ἄλλην αἰτίαν εἰδέναι, παρὰ τὴν πειθὼ τῆς ψυχῆς πεπείσμεθα. Ἡ δὲ πειθὼ, ε μηχανικαῖς τισιν αἰτίαις, μόνοις δὲ τοῖς προβαλλομένοις λόγοις ἡμῖν ἐνίεται.

§ 145. Ὁ ὑπὸ τε λόγε ἀγόμενος, ἐδόλως τῇ Εἱμαρμένῃ καθυπάγεται· ἀλλὰ περὶ τῆς τοιᾶσδε ὑπαγωγῆς ζητοῖτο ἂν, εἰ μὴ τῇ νοερᾷ φύσει ἐςὶν ἀντιπεριπίπτεσα.

Ε.Υ.Δ τηκ.τ.ΙΙ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

§ 146. Οὐχ ἅλις ἴσμεν ἅττα συμβαίνει ταῖς οἱασοῦν ὕλης ἀποκεκριμέναις ἀΰλοις φύσεσιν, ὥστε τι περὶ αὐτῶν προσδιορίσασθαι.

§ 147. Περὶ γεμὴν τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀπάντησις πρόχειρος· καθημέραν γὰρ πολλοὺς ὁρῶμεν τῶν ἀνθρώπων, ὧν αἱ πράξις τῆς καθ' εἱμαρμένην ἀνάγκης οὐ πάντη ἀπηλαγμέναι εἰσί. Καὶ γάρ τι μαινόμενοι, καὶ βιαιοτέρῳ πυρετῷ συνεχόμενοι, οἵ τε πάθει τινὶ οὐ μετρίῳ βαλλόμενοι, καὶ πολλοὶ ἄλλως πως τὰς φρένας παρακοπτόμενοι, τοῦ τοιούτου εἴδους ἐοίκασιν. Ἐπὶ γοῦν τούτων ἁπάντων ἡ τοῦ διορισμοῦ τῆς βουλήσεως ἔρευνα, οὐ μικρὸν ἂν διασαφήσειε τὴν μεταξὺ τῆς Εἱμαρμένης καὶ τῆς ἐλευθερίας διαστολήν.

§ 148. Ἀμέλειτοι ἐπὶ ἀνθρώπου τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα συνέζευκται, καὶ ἐνδοτάτη ἐμφιλοχωρεῖ τούτοις ἡ οἰκειότης τε καὶ συμπάθεια. Τῆς δὲ συμπαθείας ἔργον, ἐννοίας τινὰς, τεταγμέναις τισὶ σωματικαῖς κινήσεσιν ἀχωρίστως συμπροϊέναι. Τὸ δὲ ἔννοιαν ψυχῆς μηδεμίαν ὅλως συμβαίνειν ἢ μήτι ἀντιστοιχείη ὡς ἐκ τοῦ σώματος κίνημα, κἂν ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς μελέτης τῶν ἀσωμάτων καὶ ὅλως ἀφῃρημένων, οὐ μετρίως τὸ σῶμα διαπονεῖτε καὶ ὑπεκλύεται. Ἀλλὰ καὶ πᾶσαι ἡμῖν ἁπαξαπλῶς αἱ νοήσεις διαταράττονται καὶ συγχέονται, ἐπειδὰν τινὰ τρόπον τὸ σῶμα διάκειται.

§ 149. Οὕτω δ' ἀμοιβαίως αἱ σωματικαὶ κινήσεις, μετὰ τῶν τῆς ψυχῆς ἐννοιῶν ἔχουσι

πρὸς ἀλλήλας, ὥστε ἐκ μὲν τῆς κινήσεως, ἔννοιάν τινα ἐξεγείρεσθαι, ἐκ δὲ τῆς ἐννοίας ἀνάπαλιν κίνησιν.

§ 150. Ἐπὶ ἀνθρώπου τοῦ οὕτω καὶ ὑγειῶς καθεστῶτος, τῶν τινα σωματικῶν κινημάτων, καὶ ἅττα τούτοις νοήματα παρακολουθεῖ, μή τινος ἐξωτερικῆς αἰτίας τεταγμένης προσπιπτούσης, οὐδέποτε διεγείρεται. Οἷον ἦχος οὐδεὶς οὐδέποτε ἐξακούεται, ἐὰν μὴ πληγεὶς ὁ ἀὴρ, τινὶ τῶν εἰς αὐτὸ τεταγμένων νεύρων, τῆς κινήσεως μεταδῷ.

§ 151. Ἄλλαι δὲ τινὲς κινήσεις ἐπὶ τοῦ σώματος οὐδέποτε ἐμποιοῦνται, μὴ τοῦ τῆς βουλήσεως προηγουμένου διορισμοῦ, τῆς ὑπὸ τοῦ λόγου διϊθυνομένης, κἂν αἱ κρίσεις τὰ πολλὰ, ἰδέας ὡς λίαν ἀσαφεῖς ἀφορῶσι.

§ 152. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχει, ἐν ᾧ τοῦ ὑγειοῦς ἐν σώματι ὑγειαίνοντι, ἀπολαύει ἄνθρωπος. Οὗτος γὰρ τῷ ὄντι ἐλεύθερος ἐστίν· ἵνα γὰρ πράξῃ, λόγοις ἡ ψυχὴ ἀναπειστέα ἐστὶν αὐτῷ ὥστε θελῆσαι. Καὶ τοιῷδε λόγῳ κύριος ὁ τοιοῦτος τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ πράξεων.

§ 153. Ὡς εἴγε αἱ τοιαίδε κινήσεις ἐν τῷ σώματι, ἃς ὁ τῆς βουλήσεως διορισμὸς ὤφειλεν ἀπογεννᾷν, ὑπὸ αἰτίας ἐξωτερικῆς, τῆς ὑγειοῦς ἀμέλειτοι τοῦ σώματος καταστάσεως ἐκταραττομένης, παράγοιντο, ὁ καθ' εἱμαρμένην τῆς βουλήσεως διορισμὸς ἔψεται παρὰ πόδας.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

§ 154. Κλινοπετὴς, λόγοις δικαίοις πειθόμενος, μὴ προϊέναι, ὡς βλαβερῦ αὐτῷ ἐσομένυ, ἐλευθέρως κατὰ χώραν μένων ἐοῖς ἐν δεμνίοις, ἀτρέμας ἔχει. Ἀλλὰ γὰρ τῦ πυρετῦ βιαιότερον ἐπισκήψαντος, τῆς κοίτης ἐξάλλεται, ϗ ψεῦδος ἅπας λόγος αὐτῷ παραινέσεως· ὑπὸ γὰρ τῆς ἐν τῷ σώματι κινήσεως ἡ θέλησις διορίζεται, ϗ ὐκέτι τότε τὸ σῶμα τυγχάνει ἡ ψυχὴ διεξάγυσα, ἀλλ᾽ ἡ εἱμαρμένη ἄγυσα ἐϛὶν αὐτὸ καὶ φέρυσα· καὶ εἰ τὰ πραττόμενα τῇ θελήσει συνᾴδειν ἔοικεν, ἀλλ᾽ ἔμπης ἀληθὲς ἐϛὶ τὸ κοινῇ λεγόμενον, ὔτ᾽ ἐλευθερίας τὸν ὕτως ἔχοντα μετέχειν, ὔτε δὴ βυλήσεως· ὃ ϗ περὶ αὐτῦ τις ἂν ἔχοι ἀποφήνασθαι τῦ Σπινόζυ, εἰ μὴ ἄλλην, παρὰ τὴν ἐν τῷ κατ᾽ αὐτὸν ὑποδείγματι, (λιθώδη τινὰ δηλονότι) κεκτημένος ἐλευθερίαν ἐτύγχανε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

Ἐπίκρισις διαφόρων δοξασμάτων περὶ τῆς ἐλευθερίας.

§ 155. Καὶ τῶν εἰς τόδε εἰρημένων, ὅσα γε εἰς διασάφησιν τῆς ἐλευθερίας τείνει, ἅλις ἐχόντων, ὡς μέντοι πάνυ ἀξιολόγων τινῶν περὶ αὐτῆς κινυμένων ζητήσεων, ἔϛιν ἅττα προσθεῖναι, τὰ εἰς πληρεϛέραν τῦ πράγματος φέροντα σαφήνειαν, πρῦργυ μοι ἂν ἔσεσθαι δοκεῖ, ἵνα μὴ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΟΥ
Ε.Υ. Δ.τ.Φ. Κ.τ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

καὶ τὰ εἰρημένα λαβὴν παράσχωσιν εἰς ἀντιλογίαν, ἢ γοῦν ἀφορμὴν ἀπορίας τοῖς ἐντυγχάνουσι. Τῷ ὄντι γὰρ οὐδὲν τοιοῦτον ἐπὶ τῶν φιλοσοφουμένων ζήτημα κινούμενον εὕροιτις ἂν, ἐν ᾧ τοσαύτη, ἐν διακεκριμέναις δοξασίαις συμβαίνει ἡ σύγχυσις.

§ 156. Περὶ τῆς παρὰ τῷ Θεῷ ἐλευθερίας, λόγος οὐδεὶς ἐπὶ τοῦ παρόντος, τῆς μᾶλλον τοῦ παρ' ἀνθρώποις ἐλευθέρου ἀπεχούσης, ἢ ὅσον οὐρανὸς ἄπεστι γαίης· ὑπέρτατον γὰρ Θεῷ τὸ ἀπόλυτον, καὶ ἐν ἀκρότητι τὸ μηδενὸς ἠρτημένον. Πέρατος παντὸς ἀνεπίδεκτος ὁ Νοῦς ἐκεῖνος, καὶ μόνος ἔχων ἐστὶν ἐν ἀκροτάτῃ τελειότητι τὸ ἐλεύθερον (117).

§ 157. Εἰς τρεῖς δόξας, εὐθέτως ἄν τις ἀνακαλέσαι, τὰ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, λογομαχούμενα.

§ 158. Πρῶτον: τινὲς τὴν κατὰ τὸ ἀδιάφορον λεγομένην ἐλευθερίαν, τῷ ἀνθρώπῳ προσήκειν ἐνόμισαν, ἣν οὕτως διεξηγοῦνται. Τοιαύτην δηλονότι λέγοντες ὑπὸ Θεοῦ δεδόσθαι τῷ ἀνθρώπῳ δύναμιν, τοῦ δυοῖν ἢ πλειόνων, φύσει ἐπ' αὐτῷ ὄντων, αἱρεῖσθαι τὸ δοκοῦν, ὥστε καὶ παντὸς ἀπόντος αἰτίου τε ἐξωτερικοῦ, καὶ λόγου τοῦ πρός τόδε, ἢ τόδε ῥέψαι διαπείθοντος, τὴν βούλησιν αὐτὸν τὴν ἑαυτοῦ διορίζειν δύνασθαι.

§ 159. Τοῦτο δὲ ἀδύνατον εἶναι δοκεῖ. Αἱρετέον σοι προκειμένων ἐν μέσῳ Α καὶ Β. Φὴς δὲ αἰτίου παντὸς καὶ λόγου ἀπόντος, ἑλέσθαι ἔχειν

Ε.Υ.Δ της φ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τόδε, ἢ τόδε. Αἱρεῖ δὲ τὸ Α, τοῦ χάριν; ὅτι βούλομαι, φής. Τὶ δὲ τὸ Α, πρὸ τοῦ Β ἦσθα βουλόμενος; αὖθις ἀπαντᾷς, ὅτι βούλομαι· ὁ Θεός μοι τὴν δύναμιν ταύτην παρέσχετο. Ἀλλὰ τὶ δήποτε τόδε δηλοῖ τὸ λεγόμενον, ἐθέλω με θέλειν, ἢ θέλω διότι θέλω; οὐδὲν ἐπιεικῶς ἢ τοῦτο θέλω τὸ Α. Ἀλλὰ γὰρ τὸ ζητηθὲν ἔτι ἐνέχει. Διατὶ οὐ θέλεις τὸ Β; ὅτι φησὶ δύναμιν ἔχων τυγχάνω τοῦ ἐμὲ αὐτὸν διορίζειν, ἅτε δὴ ἐλεύθερος ὤν, ἥπερ ἂν ἐθέλω. Ἀλλ' ἡ δύναμις ἀόριστος ἐστὶ; τὶ δὴ οὖν σοι διορίσαι ταύτην δοκεῖ πρὸς τὸ Α, καὶ μὴ πρὸς τὸ Β; ἢ πάντη ἀλόγως τὸ Β ἀποβάλλειν φής; Ἢν γὰρ εἴπεις, ἀρέσκει μοι τὸ Α, ἐπεὶ ἀρέσκει, ἤτοι σοι μηδὲν σημανεῖ τὸ λεγόμενον, ἢ οὕτω πῶς νοητέον, ἀρέσκει μοι, ἐπεὶ πάρεστί τις λόγος, δι' ὃν ἂν οὕτω διορισθείην· ἄλλως γὰρ τὸ μηδὲν αἰτιατοῦ τινὸς ἂν εἴη παραίτιον. Πρὸς οὖν τοῦτο τὸ πέρας ἀπάγονται, οἱ τῆς πρώτης ταύτης δόξης ἐχόμενοι. Ὅρα § 90. 91. 115. 127. 128.

§ 160. Ἀλλ' ἐπανίστανται αὖθις, ἐμαυτοῦ, φάσκοντες, ἐλευθέρου ὄντος αἰσθάνομαι. Τίς δὲ πότε τὸ τοιοῦτον ἠρνήσατο; ἀλλὰ μὴ καὶ αἰτιατὸν ποτέ τις κατενόησεν εὐκρινῶς, ἄνευ αἰτίας συμβαίνειν δυνάμενον;

§ 161. Ἔτι προστιθέασιν, ὅτι μὴ τῆς ἀδιαφορίας ταύτης συγχωρηθείσης, ἐπὶ τὴν ἀνάγκην τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις συνωθουμένας ἕξομεν. καὶ ψεῦδος μὲν νόμος ἅπας, ἄτοπος δὲ καὶ ἡ διὰ τῶν ποινῶν, ἢ τῶν βραβείων ἀντι-

βοσις, τηναἄλλως δ' ἄντι ἐπαινοῖτο, ἢ ψέγοιτο, ἤτε τλήμων ἀρετὴ λόγος ἀρ' ἔςαι, ἐκ βάθρων περιτρεπομένη κτλ:

§ 162. Ἐν μὲν ὖν τοῖς λογικοῖς εἰσόμεθα, ὅτι τὸ τῆς συνεπείας ἄτοπον, ὑπὲρ τῆς ἀντικειμένης δόξης, ὐ φαῦλον ἐςὶν ἐπιχείρημα· ἀλλ' ἐὰν μέντοι ἡ προτέρα δόξα, ἄλλοθέν ποθεν κατασκευαζομένη τύχῃ, διὰ τῦ τοιῦδε ἐπιχειρήματος, περιτραπήσεται μὲν ἐκείνη ὐδαμῶς, ἀμφότεραι δὲ αἱ ἀντιφερόμεναι δόξαι ὑποσαλεύονται.

§ 163. Καίτοι ἔνγε τῷ παρόντι τῦ κανόνος ὐ χρήζομεν. Οὐ γὰρ συγχωρῦμεν ὐδὲ τὺς τῆς ἀδιαφορίας προςάτας τὴν ἀνθρώπυ ἐλευθερίαν ἀπαξαπάσης ἁπλῶς ἀπαλλάττειν ἀνάγκης· ἀποφάσκομεν γεμὴν, καὶ ἐκ τῆς τυχύσης ἀνάγκης, ἃς δεδοίκασιν ἀτόπυς συνεπείας συμβαίνειν.

§ 164. Πρῶτον μὲν γὰρ καὶ τῆς ἀδιαφορίας περὶ ἧς ὁ λόγος συγχωρυμένης, ἀνάγκην δίδοσθαί τινα ἐπὶ τῶν διορισμῶν τῆς ἀνθρωπίνης βυλήσεως διατείνομαι, ὐμὴν ἀπόλυτόν τινα, ὐδ' οἵαν τὴν καθ' εἱμαρμένην, τοιαύτην δὲ, ὥςε ἐφ' ἑκάςυ διορισμῦ τὐναντίον εἶναι ἀδύνατον. Δῆλον δὲ, ἐὰν τῇ τῦ Θεῦ προγνώσει τὸν νῦν ἐπιςήσωμεν (52).

§ 165. Ἀπαντῶσιν, ὡς ἡ τοιάδε πρόγνωσις, πρὸς τὸ μὴ καταναγκάζειν τὴν βύλησιν, ὐδὲ τῦ κατὰ τὸν ἐκείνης διορισμὸν παραίτιος γίνεται. Ἀλλὰ γὰρ ὐ περὶ τύτων ἐνταῦθα πραγ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Ε.Φ. Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ματευόμεθα. Ἀπαραβίαστος ἐστὶν ἡ βούλησις (123). Ἀλλ' οὖπερ ὁ Θεὸς προέγνω, ὅπως ἂν συλλογισθείημεν περὶ τῆς θείας προγνώσεως, ἐκεῖνο βέβαιον, ὅτι τοῦ προγνωσθέντος τοὐναντίον τεθῆναι οὐ δύναται· τοὐτέστιν ἀδύνατον ἐστι. Ταύτῃ τοι καὶ ἀναγκαῖον τὸ προγνωσθέν· οὗτος γὰρ ὁ τοῦ Ἀναγκαίου ἐστὶν ὁρισμὸς (47).

§ 166. Καὶ οὐδὲ πᾶσαν δ' ἐκείνους ἐκκλίνειν ἀνάγκην, ῥᾷστ' ἂν δειχθείη, τοὺς ὅσοι ποτὲ δοθέντος τοῦ ἀδιαφόρου ἐπὶ τοῦ τῆς βουλήσεως διορισμοῦ, τὴν τοῦ Θεοῦ πρόγνωσιν ἀπαναίνονται. Ἀλλ' ἦν ἂν πολλῷ ἔτι ῥᾴδιον ἀποδεῖξαι, εἰ μὴ ἔξω τῆς προκειμένης ἔβαινε προθέσεως, οὐδὲν ἀλογώτερον ἐπινοῆσαι ἔχειν, ἢ τὸν Θεὸν πλάσασθαι, ὃ χθὲς ἀγνοῶν ἐτύγχανε, μανθάνοντα σήμερον.

§ 167. Ἔφην δεύτερον, μὴ ἐξ οἱασοῦν ἀνάγκης, τὰ ἀνωτέρω (161) ἐπιφερόμενα ἕπεσθαι. Νοῶ δὲ τὴν κατ' ἦθος ἀνάγκην, καὶ τοῦτο εὐθὺς (169) εἰσόμεθα.

§ 168. Δεύτερον: ἡ περὶ τῆς ἐλευθερίας δευτέρα δόξα, εἰς πλάτος ἡμῖν ἐν Κεφαλαίῳ Ι'. ἀνέπτυκται. Κατὰ δὴ ταύτην ἡ ψυχὴ οὐδέποτε αἰτίας ἄνευ ἑαυτὴν διορίζεται. Ἅυτη γεμὴν Φυσικὴ οὐκ ἔστιν, ἠθικὴ δὲ, ἡ κατ' αὐτὸ τὸ νοητικὸν ἐνεργοῦσα. Οὕτως ὡς μηδέποτε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τὸ ἐνεργῆσαι ἐλευθέρως ἐναχθῆναι ἔχειν, εἰ μὴ δι' ὧν πειθώ τις ἐγγίνεται. Διὰ τοῦτο δὴ, οἵτε νόμοι χρειώδεις εἰσὶ, καὶ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ. τ.τ. Κ.τ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ποιναὶ, ἢ βραβεῖα ἐ μικρὸν συντελἕσιν ἐπαγγελλόμενα. Ἐλπὶς γὰρ καὶ Φόβος ἀμέσως ἐπὶ τὴν Φύσιν δρᾷ τὴν νἕν ἔχεσαν.

§ 169. Ἐὰν τὸ τῆς ἀδιαφορίας συγχωρήσωμεν, ἐκ ἐλπὶς, ἐ Φόβος, ἐ νόμων ἐμπειρία ἢ γνῶσις τὴν βέλησιν διορίζει, τὸ δὲ μηδέν. Ἀποκρίνονται, ὡς διορίζει μὲν τάδε πάντα τὴν θέλησιν, ἐκ ἀναγκαίως δὲ· τετέςι, τεθείσης καὶ τῆς τἕ νόμε ἐπιγνώσεως, ἕπεσθαι ἡ ψυχὴ δυνήσεται, καὶ μὴ, ὅ περὶ τῆς Φυσικῆς δυνάμεως παναληθέςατον ἐςὶ λεγόμενον. Ἀλλ' ἵνα δὴ ἡ βέλησις διορισθῇ, εἰ μὴ κατὰ τὴν παρἕσαν τῆς ψυχῆς διάθεσιν, ἀποχρῶν εἴη ὁ νόμος γινωσκόμενος, ἑτέρε χρεία τινός. Εἴδομεν δὲ, ὅτι τἕτο γε, ὡς ἐκ τῆς ἐκείνων εἰπεῖν ὑποθέσεως, τὸ μηδὲν ἔςαι (159).

§ 170. Περὶ δὲ τῆς ἀρετῆς ἐξ ὧν εἰρήσεται, τὰ περὶ ἐπαίνων τε καὶ ψόγων λεγόμενα ἐδεμίαν ἕξει δυσχέρειαν. Ἀλλὰ διοριςέον πρῶτον τίνα δήποτε ἐπιζητεῖται, ἐφ' ᾧ ἐπὶ τὴν ἀρετὴν τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις ἀνάγεσθαι.

Α'. Δέον τὴν πρᾶξιν ἀπὸ τῆς τἕ νοεῖν προϊέναι δυνάμεως· τετέςιν ἵν' ὁ ἄνθρωπος πράττῃ ἐπεὶ βέλεται.

Β'. Καὶ εἰδέναι τὸν πράττοντα, τὶ τῷ αὐτῷ καθῆκον ἐν αἷς κεῖται περιςάσεσι, ἢ δὴ καὶ ἐυςαθῆ τινα τὴν πρόθεσιν προβεβλῆσθαι, τἕ πρὸς γνώμονα παραβαλεῖν τὰ πραττόμενα, ὃν αὐτῷ τὸ Θεῖον ὑπέθετο.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Γ'. Τέως ἡ τοιάδε τῆς ψυχῆς διάθεσις, τῇ τοῦ καθήκοντος ἐπιγνώσει συμβαίνουσα, ὀφείλει ἐπικάμπτειν τὸ βουλητικὸν, κἀπὶ τὰ πράττειν τὸν ἄνθρωπον διορίζειν.

Τοῖς τρισὶ τούτοις, οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος, καὶ τέταρτον προστιθέασι, τὸ δεῖν τὸν ἄνθρωπον, τὸν εἰς τὸ πρᾶξαι ὁρμώμενον βουλητικῶς, κατ' αὐτὸ τὸ ἀκαρὲς, δυνηθῆναι ἂν καὶ πρὸς τοὐναντίον ῥέψαι θελήσαντα· καὶ τόδε δὴ τὸ Δ'. τὸ κυριώτερον εἶναι τῆς ἀρετῆς θεμέλιον διατείνονται.

§ 171. Ἀλλὰ τῶν οὕτω διανοουμένων πυνθάνομαι, εἰ μὴ ἐπὶ τοσοῦτον ὁ τῆς ἀρετῆς ἔρως προσαύξειν δύναται, καὶ τὸν διορισμὸν οὕτως εὐσθενῶς ἐστὶν ἐφ' ὧν ἐπισπᾶσθαι, ὡς τὸ πρὸς τοὐναντίον διορισθῆναι ἀδύνατον γίνεσθαι. Μὴ ἄρα, ὁ ἐν ᾧ δεῖ πράττειν, τὸν Θεὸν ἐνώπιον αὐτοῦ προορώμενος, καὶ ὅσον αὐτῷ ἐποφείλει διασκοπῶν, καὶ παρὰ μόνου τοῦ πανσθενοῦς, καὶ Φιλανθρώπου Δημιουργοῦ, ἅπαν ὅ,τι ἀγαθὸν ἐλπίζειν ἀπεκδεχόμενος, μὴ ἄρα οὐχ οὕτως ἀκμαίως τε καὶ ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν τοιούτων διαλογισμῶν διατίθεσθαι δύναται, ὡς τὰς πρὸς τοὐναντίον διαθέσεις ἀπ' αὐτοῦ ἄρδην ἁπάσας ἔρρειν. Ἢ δυνήσεταί πως ἄλλως τὸ τηνικαῦτα ὁ οὕτω διακείμενος, ἢ πρὸς τὴν ἀρετὴν τῷ θελήματι ῥέπειν; ἢ οὐκ ἴσον αὐτῷ τοιῷδε ὄντι, παρὰ τὸ καθῆκον πρᾶξαι, καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ φύσιν μετασκευάσαι; Ἠθική τις ἐπὶ τοῦ τοιούτου ἀνάγκη κρατεῖ, ἧς μέντοι παρούσης τὸ τῆς ἀρετῆς οὐκ ἐκκλείεται.

Ε.Υ.Δ της τ.ΙΙ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Τὶ ἂν οὐχὶ καὶ ἐπαίνων πολλῶν ἐπάξιος, ἐν τοιαῖσδε περιστάσεσιν ἀναστρεφόμενος;

Ἀλλ' ἀρνηθήσεταί τις ἤδη, ἐπὶ τοῦ γοῦν ὑποτεθέντος, τὴν μὲν ἀρετὴν ἐν ἀκμῇ εἶναι, τοῦ δὲ τετάρτου τῶν ἐπιζητουμένων μηδαμῶς δεῖσθαι; οὐκοῦν ἐκ τοῦ ἀκολούθου, οὐδὲ μεταξὺ τῶν τῆς ἀρετῆς θεμελίων ἐκεῖνο ἀριθμηθήσεται.

§ 172. Οἱ δ' ἄνευ τοῦ τετάρτου τῶν ἐπιζητουμένων, τὴν κατ' ἀρετὴν πρᾶξιν μὴ συγχωροῦντες, ὁμολογοῦσι τὸν τῆς ἀρετῆς πόθον, καὶ τὴν τοῦ νόμου γνῶσιν, συντελεῖν δήτι πρὸς διορισμὸν τῆς βουλήσεως, τὴν γεμὴν ἀρετὴν ζητητέαν εἶναι, φασὶ, ἐν τῇ ἰσχύϊ ἣν ἡ ψυχὴ τοῖς τοιοῖσδε βοηθήμασι περιτίθησι, καὶ ἧς ἔχοι ἂν ἐκείνοις μὴ μεταδοῦναι. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα ἤδη φθάσαντες ἀπηντήκαμεν· καὶ γὰρ τὸ δραστήριον ἐπιτρέψαι, καὶ μὴ ἐπιτρέψαι, οὐκ ἔστι ταυτόν. Διὸ τὸν ἀνωτέρω προτεθέντα συλλογισμὸν (159) ἀναπεμπασαμένοις κἀνταῦθα, φανερὸν ἔσται τοὺς οὕτω δόξης ἔχοντας, ἐπὶ τὸ μηδὲν τὴν ἀρετὴν ἀνάγειν.

§ 173. Τρίτη δὲ δόξα τέως περὶ ἐλευθερίας, ἐστὶν ἡ τῶν εἰσαγόντων τὴν εἱμαρμένην (159).

§ 174. Ταύτῃ δὴ ἐπ' εὐθείας ἀντιβαίνουσιν αἱ ἀνωτέρω ἀνθυπενεχθεῖσαι ἀπορίαι· ἐπειδὴ δὲ ἄλλως, καὶ οὐδενὶ ἑδραίῳ θεμελίῳ αὕτη ἐστήρικται, ὑπὸ μόνων αὐτῶν τῶν ἐνστάσεων περιτρέπεται. Ἀλλ' ὅπως δὴ αὐτὴ καὶ εὐθυτέροις

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

λόγοις διελέγχεται, ἐν τοῖς ἀνωτέρω (144) εἴδομεν.

§ 175. Ὁ τῆς βουλήσεως διορισμὸς, ἐν οἷς ἐγχωρεῖ τὸ τῆς εἱμαρμένης, ἔργον αἰτίας ἐστὶ φυσικῆς, ἥτε προηγουμένη πειθὼ, οὐκ ἂν εἴη τοῦ ἀντικειμένου διορισμοῦ κώλυμα ἰσοστάσιον. Ἡ γὰρ ἐκ μηχανικῆς αἰτίας γενομένη κατάπεισις, ἐκ μηχανικῆς ἂν αἰτίας καὶ μεταβάλοιτο· καίτοι οὐδὲ ὁ ἄνθρωπος δημιουργὸς αὐτὸς ἔσται τῶν ἑαυτοῦ πράξεων, οἵτε νόμοι ἀλυσιτελεῖς καὶ φροῦδοι, κτλ.

§ 176. Ὅτι γοῦν μόνη τῶν δοξασιῶν ἡ μέση, ἀληθείας ἐστὶν ἐχομένη, σαφῶς οἶμαι δέδεικται· ἔστι δὲ συνιδεῖν, ὡς ἡ αὐτὴ τοὺς ἀνθρώπους ἀπάτη, ἐπ' ἀμφοτέρας τὰς ἀντιθέτους ὑπολήψεις, τὴν πρώτην φημὶ καὶ τὴν τρίτην συνέωσεν.

Ἡ δὲ ἀπάτη ἡ τῶν ἀναγκῶν σύγχυσις ἐστὶ, τῆς τε ἠθικῆς, καὶ τῆς ἀπολύτου.

Ἔνθα, κατὰ γένος, δείκνυταί τινος τὸ ἀντικείμενον εἶναι ἀδύνατον, πάντες λέγουσιν αὐτὸ ἀναγκαῖον. Ἔνθα δὲ τὸ ἀναγκαῖον ὂν συνορᾶσι, πᾶσαν οἱ πολλοὶ διαστολὴν παρατρέχουσι, τῷ τρόπῳ τοῦ ἐξ ἐναντίας ἐναντίου, μηδὲν προσέχοντες, ἀλλὰ περὶ τῆς καθ' εἱμαρμένην ἀνάγκης λόγον εἶναι πιστεύοντες.

§ 177. Οἱ τὴν εἱμαρμένην εἰσάγοντες, ἠθικήν τινα ἀνάγκην ἐπὶ τοῦ διορισμοῦ τῆς βουλήσεως ἀποδεικνῦντες, εἱμαρμένην τὴν ἀνάγκην

συμπεραίνουσι ταύτην. Πρὸς τὰς ἐπαγομένας ἀκολουθίας οὐ πάνυτι τὸν νοῦν ἀξιοῦσιν ἐφιστάνειν. Τῆς ἀρχῆς ἀληθευούσης, συγχωρητέα εἶναι διατείνονται καὶ τὰ ἑπόμενα.

§ 178. Οἱ δ' ἄλλοι τοὐναντίον συνορῶντες ἀληθεύειν μὴ πεφυκέναι τὰ ἑπόμενα ταῦτα, ψεῦδος εὐθὺς τῆς ἀρχῆς καταψηφίζονται, καὶ τὴν εἱμαρμένην ἀποβάλλουσιν· τὸ διάφορον ἀλλ' οὖν τῆς ἀνάγκης συγχέοντες, οὐδὲ τὴν κατ' ἦθος λεγομένην προσίεσθαι δεῖν ὑπολαμβάνουσι, μόνον εἰς καταφυγὴν αὐτοῖς τὸ ἀδιάφορον ἀσφαλῶς ἔχειν πειθόμενοι, καὶ πρὸς ἄλλην οὕτως (ἣν οὐκ οἶδ' ὅπως ἄν τις ὀνομάσειεν) ἀνάγκην, ἀλόγως λανθάνουσι περιπίπτοντες (164).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ τοῦ Ἀΰλου τῆς Ψυχῆς.

§ 179. Τὴν ψυχὴν εἴρηται συνῆφθαι τῷ σώματι (148). Ἡ δὲ συνάφεια αὕτη, πολλοὺς εἰς ἀπάτην, οὐκ ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν ὅσον ἐπιβλαβῆ, περιέστησεν· ὑπέλαβον γὰρ τὴν ἐν ἡμῖν ψυχὴν σωματικὴν πεφυκέναι, καὶ τὰς κατ' αὐτὴν νοήσεις, μηδὲν ἢ κίνησιν τυγχάνειν τῶν ἐλαχίστων μορίων τοῦ σώματος.

§ 180. Οἱ δὲ, μηδὲν εἶναι κοινὸν κινήσει τε καὶ νοήσει συμβάλλοντες, μηδ' ἐγγενέσθαι ἂν

Ε.Δ.Α τμ. Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006